

Addendum bij subsidie aanvraag “De Friese Drieslag”

Dit addendum is opgesteld op basis van het ambtelijk overleg op 27 maart 2023.

Aanwezig Provincie:

[REDACTED], [REDACTED], [REDACTED], [REDACTED], [REDACTED]

Aanwezig WEN:

[REDACTED] en [REDACTED]

De vragen staan in staande letter.

De antwoorden staan in cursieve letter.

Aanvrager: Coöperatie Wijnjewoude Energieneutraal UA (WEN)

Contactpersoon:

Email: [REDACTED]@hotmail.com

Mobiel: 06 [REDACTED]

Ingekomen: 22-2-2023

Docbase: 02091126

Zaaknummer: PF-2023/262261

Algemeen:

1. Advies om meer onder de aandacht brengen dat monomestvergisting één van de weinige manieren is om emissies te reduceren, die ook nog geld oplevert. Het verdienmodel van de boeren kan sterker naar voren worden gebracht.

Het verdienmodel van de boeren is ook onderdeel van het onderzoek. Indien de derogatie vervalt is er niet zozeer sprake van een verdienmodel maar van een kostenbesparing. Door het strippen van de vergiste mest kunnen de nadelen van het vervallen van derogatie grotendeels worden voorkomen. Dit leidt tot een beter perspectief voor de melkveehouderij. Het vergisten van dagverse mest leidt ook tot een lager CO2 voetafdruk voor de melkproductie op het betreffende melkveebedrijf en wordt door de zuivelindustrie beloond door een toeslag op de melkprijs voor de boer.

Het zou mooi zijn als de bredere relevantie van dit onderzoek voor Fryslân en de Friese melkveehouderij beter kon worden omschreven. Hoe kan de hele sector hiervan profiteren, inclusief de andere groepen boeren?

Voor Fryslân en de Friese melkveehouderij is het project belangrijk, omdat het de kern kan zijn van de Friese aanpak van de stikstof crisis. Dat is van wezenlijk belang voor het perspectief van de Friese en de Nederlandse melkveehouderij. Als “De Friese Drieslag” wordt uitgerold over Friesland en over Nederland kan de stikstof emissie op vrijwel alle melkveebedrijven in Friesland en in Nederland ruwweg worden gehalveerd. Dat is een belangrijke bijdrage aan het perspectief van de melkveehouderij.

Dit is ook de reden dat initiatiefnemers van vergistings projecten in Appelscha, Nij Beets en Joure zich bij de Friese Drieslag hebben aangesloten.

Na het indienen van de aanvraag is de betekenis van De Friese Drieslag nader uitgewerkt in een samenvatting, waarin ook de verwijzing naar de wetenschappelijke onderbouwing is opgenomen.

Voor de volledigheid staat de tekst van die samenvatting hieronder.

De Friese Drieslag als basis voor de Friese aanpak van de stikstofcrisis

De Friese Drieslag kan een belangrijke basis zijn voor de Friese aanpak van de stikstofcrisis. De kern van de Friese Drieslag is dat de melkveehouders de mest dagvers afleveren aan een mono mestvergister.

Het biogas uit de vergister kan naar een groengas opwerker gaan op het zelfde terrein, via een gasleiding worden getransporteerd naar een groengas opwerker op afstand of rechtstreeks naar nabijgelegen industrie.

Op deze wijze levert de Friese melkveehouderij een bijdrage aan de oplossing van

- *stikstof crisis door vermindering stikstof uitstoot op het melkveebedrijf met 45%*
- *klimaat crisis door vermindering emissie van broeikasgas uit de stal met 75%*
- *energie crisis door productie van groengas voor verwarming van de Friese gebouwen*
- *de landbouw crisis door verbetering van het perspectief voor de melkveehouderij.*
- *verbetering biodiversiteit bodem door uitrijden digestaat in plaats van drijfmest*
- *vergroening Friese industrie*

In dit door de Provincie Fryslân omarmde rapport De Friese Drieslag is een en ander nader uitgewerkt. In dit rapport ligt de focus op het bedrijfsmodel Wijnjewoude waarbij de dagverse mest plaatselijk op een centrale locatie wordt vergist. Wijnjewoude kiest hiervoor omdat dan alle melkveebedrijven, groot en klein, kunnen mee doen. Er kan ook worden gekozen voor een biogas hub of biogaslevering aan de industrie als de omstandigheden daarvoor geschikt zijn.

Verantwoording:

- *Vermindering stikstof uitstoot 45%: Rapport 1372 Wageningen UR; Verdoes e.a.*
- *Vermindering emissie broeikasgas 75% Rapport 1372 Wageningen UR; Verdoes*
- *Productie groengas voor verwarming gebouwen in Friesland: potentie 50% van Friese huizen "Groen gas uit monomest" New Energy Coalition () in opdracht van Provincie Friesland*
- *Productie groengas voor verwarming gebouwen in Nederland: potentie 1 miljard m3 groengas in rapport "Groengas en Mest" New Energy Coalition () in opdracht van RVO*
- *Verbetering perspectief melkveehouderij door forse emissie beperking en opbrengst groengas: Oordeel LTO en Rabobank Nederland*
- *Verbetering van de biodiversiteit van de bodem: onderzoek in opdracht van de Provinsje Fryslân en Wetsus door Bioclear (Knigge/Keuning)*

2. *Dat een subsidie voor de stalvloeren uit het Laaghangend Fruit (Noordelijke regeling stikstofreductie) gaan komen, kunnen we op dit moment nog niet garanderen;*

Klopt. Verzoek is in het Provinciehuis bestuurlijk en ambtelijk informeel in behandeling

3. *Concretisering nodig van de activiteiten in de projectfase waarvoor deze specifieke subsidie wordt gevraagd.*

Hierna worden de in de aanvraag vermelde activiteiten nader gespecificeerd.

Het betreft de activiteiten in de voorfase

De voorfase van de pilot bestaat uit:

- 3.1. *Het aanstellen van een projectleider voor de Friese Drieslag
Opstellen functie beschrijving, selectie, overeenkomst sluiten.
Geraamde uren: 10*

- 3.2. *Het uitvoeren van het onderzoek naar de optimale interface: "stal -mestopslag – afgiftestation – fysieke logistiek- ontvangststation" door Gasunie/ISPT Joris Craandijk.
Dit betreft het aanschaffen van technische apparatuur en experimentele opstellingen voor de afstortputjes voor de bedrijven en experimentele stalaanpassingen die ten laste komen van dit project. Geraamde kosten: € 110.000*

Voor het begeleiding en facilitering van het onderzoek en het verzamelen van de noodzakelijke gegevens van de deelnemende bedrijven worden 85 uur geraamd.

- 3.3. *Het opstellen van de protocollen voor onderzoek en validatie door Wageningen UR team Nico Verdoes. Volgens offerte: € [REDACTED]
Voor het begeleiding en facilitering van het onderzoek en het verzamelen van de noodzakelijke gegevens van de deelnemende bedrijven worden 85 uur geraamd.*
- 3.4. *Het verwerven van de fondsen voor de wetenschappelijke onderzoeksvragen.
Dit betreft de onderzoeksvragen voor de periode na de voorfase waar deze aanvraag betrekking op heeft. Dit onderzoek vindt niet plaats in de voorfase, maar de fondsen voor dit onderzoek moeten wel worden geworven in de voorfase. Geraamde uren: 50*
- 3.5. *Het verwerven van de noodzakelijke bijdragen voor de investering in de centrale installaties voor stikstofstrippen.
Dit betreft een investering in de startfase die moet worden voorbereid in de voorfase. Geraamde uren: 25*
- 3.6. *Het verwerven van de noodzakelijke vergunningen voor de bouw van de centrale installaties voor vergisting, stikstofstrippen en groengas productie.
De voorbereidingskosten worden geraamd op € 30.000.
De urenbesteding wordt geraamd op 75*
- 3.7. *Het verwerven van de bijdragen voor de aanpassing van de melkveebedrijven op de wijze die als beste de uit eerste fase van het onderzoek naar voren komt.
Dit betreft het afdekken van de roostervloeren met rubbermatten, het installeren van mestschuiven of mestrobots en het maken van een afstortput voor dagelijkse opslag van de mest. Lobby traject loopt bij Provincie en LNV
Geraamde uren: 75*
- 3.8. *Het verwerven van de noodzakelijke SDE++ regeling voor de groengasproductie.
Lobbytraject bij Ministerie van EZK en Planbureau voor de Leefomgeving.
Geraamde uren: 75*
- 3.9. *Garantie voor de veehouders dat hun participatie in de pilot kan worden geïntegreerd in de mestboekhouding van hun bedrijf. Lobbytraject bij RVO.
Geraamde uren: 50*

4. **Aanvraagformulier:**

Ondertekening: Alleen [REDACTED] heeft ondertekend, volgens statuten 'gezamenlijke bevoegdheid met andere bestuurders'. De aanvraag moet of door 2 bestuurders zijn ondertekend of [REDACTED] moet worden gemachtigd.

De oorspronkelijke aanvraag is inmiddels rechtsgeldig ondertekend.

5. Zijn er al kosten gemaakt vóór indieningsdatum voor 'de ontwikkeling van het plan' (schrijven projectplan?): wanneer zijn deze kosten gemaakt en om welk bedrag gaat het? En zitten deze kosten al in de begroting?

Het rapport De Friese Drieslag is op verzoek van de Bestuurlijke Klanbordgroep van WEN onder leiding van Gedeputeerde Poepjes opgesteld door WEN.

Hieraan zijn 20 uur besteed. 10 voor schrijven; 10 voor overleg en research.

20 uur a € 95 is € 1.900. Deze kosten zijn niet in de begroting opgenomen en worden ook niet ten laste van deze subsidie gebracht.

6. **Specifiek:**

Specificatie van de aangegeven kosten per onderdeel: ureninzet, uurtarief, etc.; Er gaat bijv. veel geld naar ISPT en naar projectleiding. Kunnen die posten nader gespecificeerd worden?

Op basis van het gevoerde ambtelijk overleg wordt de financiële relatie met ISPT uit de aanvraag geschrapt. De kosten ten laste van het project zijn hiervoor bij punt 3.2 gespecificeerd.

Voor de verantwoording van de projectleiding zie hierna bij punt 7.

7. **Begroting**(meer uitwerken/financieel onderbouwen):

Projectleiding: inhuur dan declareren obv facturen of in dienst (uurtarief + aantal uren)?

De ingehuurd projectleiding wordt gedeclareerd op basis van facturen. Een nadere urenregistratie is dan niet nodig

Totaal aantal uren in de periode van 22 februari 2023 tot 1 mei 2024 is 728 uur.

Waarvan uren voor specifieke activiteiten in de voorfase 550 (zie specificatie bij punt 2)

Uren algemeen voor project overleg, netwerk onderhouden, contact boeren, verslaglegging, doelstellingen bewaken, knelpunten signaleren en adresseren: 178 uur

8. opstellen interface dagverse mest Gasunie ISPT Joris Craandijk: € 140.000 kosten is een hoog bedrag, wat wordt er gedaan en wat levert het op? Gaat Joris Craandijk dit uitvoeren? Eigen consultancy bedrijf/IPION BV (niet in dienst van Gasunie?).

In het ambtelijk overleg over de aanvraag is besloten de financiële relatie met Fascinating en ISP uit de begroting te schrappen. Fascinating doet op eigen kosten onderzoek en stelt de resultaten ter beschikking aan de Friese Drieslag. De kosten van € 110.000 zijn gespecificeerd bij punt 3.2

9. werkzaamheden WUR

De door WUR ingediende begroting is aan de aanvraag toegevoegd.

10. lobby + opstellen deelprogramma's WEN (taak projectleider? Bedrag onderbouwen) kosten gemaakt vóór indiening voor ontwikkeling plan (welk plan en om welk bedrag gaat het?)

Dit gaat om het deelprogramma "Verwerving vergunningen" De voorbereidingskosten ter waarde van € 30.000 komen ten laste van het project en worden bestreden uit de bijdrage van WEN. De kosten van de feitelijke aanvraag van de omgevingsvergunning ter waarde van €110.000 komen ten laste van de exploitatie van de vergister of worden anderszins gedekt. Er worden geen kosten gedeclareerd die vóór het indienen van de aanvraag zijn gemaakt.

11. Specificatie op welke onderdelen de bijdragen van derden zicht richt(en). Als provincie geven we bijv. ook bijdragen aan Fascinating voor hun inzet. Dubbele subsidiëring voor eenzelfde activiteit is niet toegestaan.

In het ambtelijk overleg over de aanvraag is besloten de financiële relatie met Fascinating niet in de aanvraag op te nemen. Fascinating doet onderzoek en stelt de resultaten beschikbaar aan De Friese Drieslag. Zie ook punt 8.

De bijdrage van WEN is bedoeld voor de voorbereidingskosten van de vergunningaanvraag. De overige bijdragen hebben geen specifieke bestemming.

12. bijdrage Gasunie: cash of in natura?

Cash

13. Hoe verhouden Gasunie, ISPT en Fascinating zich tot elkaar en wat is de relatie met het programma 'Fascinating'? Als er sprake is van activiteiten binnen dit project die al eerder subsidie hebben ontvangen uit een ander subsidieprogramma dan kan/mag de provincie dit niet nog een keer gaan subsidiëren. Een van de projecten uit dit programma is bijvoorbeeld 'Groene mest Groningen'. Dit project loopt op dit moment nog maar er zijn wel tussenrapportages beschikbaar.

*In het ambtelijk overleg over de aanvraag is besloten de financiële relatie met ISPT en Fascinating niet in de aanvraag op te nemen.
Gasunie steunt de Friese Drieslag inhoudelijk, moreel en met de vermelde subsidie.*

14. zelfde geldt voor bijdrage Fascinating: cash?

In het ambtelijk overleg over de aanvraag is besloten de financiële relatie met Fascinating niet in de aanvraag op te nemen.

15. eigen bijdrage WEN: uren of cash?

Uren en cash

16. "Het Pilot project De Friese Drieslag heeft als doel om in een breed praktijkonderzoek te testen hoe met het bedrijfsmodel Coöperatieve Lokale Circulaire Mestvergisting in de melkveehouderij kan worden voldaan aan de RAV eisen. (Regeling Ammoniak en Veehouderij)":

Formulering is niet scherp. Wat is het doel? Het verkrijgen van een RAV-emissiefactor? Dan moet WEN een proefstaltraject in. Dat is hier toch niet aan de orde, met allerlei verschillende stallen? Wat wel kan is de emissies meten, en de bijdrage van schone stalvloeren, luchtdichte mestopslag en vergisting in beeld brengen. Op basis daarvan een RAV-code krijgen lijkt lastig. Ook op zoek gaan naar andere manieren dan de RAV om de emissiereductie mee te borgen.

Bij nader inzien is de formulering met het noemen van de RAV eisen te scherp. Bedoeld wordt dat het project een totaal pakket aan maatregelen en controle mogelijkheden oplevert waarmee de melkveehouder technisch en juridisch onderbouwd de stikstofemissie op zijn bedrijf met 45 % kan verminderen.

Bijvoorbeeld: gecertificeerde aanpassing van de stal door afdekken van roostervloeren, om de 2 uur verwijderen van de mest met gecertificeerde mestschuif of mestrobot, plaatsen van gecertificeerde afstortput. Die technische installatie krijgt dan een soort RAV erkenning voor stalaanpassingen. Of de mestschuif/robot ook daadwerkelijk om de 2 uur hun werk doen kan vrij gemakkelijk juridisch houdbaar en automatisch/ elektronisch worden geregistreerd. Uit de mestboekhouding blijkt juridisch houdbaar of en wanneer de dagverse mest van het bedrijf is afgevoerd.

17. Blz 4+5:

Broeikasgas reductie van 75%

Door te werken met dagverse mest wordt de emissie van broeikasgas met 75 procent terug gebracht. (Rapport 1372 Wageningen UR; Verdoes e.a.);

Ammoniak reductie tot 60%

Door te werken met dagverse mest wordt de emissie van ammoniak uit de stal met 47 procent gereduceerd. (Rapport 1372 Wageningen UR; Verdoes e.a.);

Deze getallen zijn te realiseren over de hele keten. Daarom moeten transportemissies en de emissies bij uitrijden als één geheel worden geoptimaliseerd. Welke partij neemt daarin de regie?

Het project richt zich op de hele keten en dus ook op de transportemissie.

De projectleiding neemt de regie in samenspraak met de aan de Friese Drieslag gerelateerde onderzoekers Craandijk en Verdoes

18. Hoeveel melkveehouders draaien mee in deze fase van het project: 2, 4 of 25?

25

19. Zit de mestvergister nu wel of niet in deze fase van het project?

Het bouwen van de vergister zit niet in de voorfase waarop deze subsidie aanvraag betrekking heeft. Het aanvragen van de vergunningen start al wel.

Zo nee, hoe worden onderzoeken dan uitgevoerd en zijn die dan wel representatief?

Op meerdere plaatsen in Nederland draaien mono mestvergistingsinstallaties op dagverse mest. Dit zijn bedrijven met 350 koeien of meer waar mono mestvergisting en groengas productie nu al rendabel is.

Het unieke van De Friese Drieslag is dat alle bedrijven, groot en klein, kunnen meedoen en gebruik kunnen maken van de mogelijkheid om de stikstof emissie op hun bedrijf met 45 % te verminderen.

De praktijkgegevens van de grote bedrijven die op eigen erf de mest kunnen vergisten kunnen worden gebruikt in deze voorfase van het project.

Zie ook de resultaten van het onderzoek van Verdoes e.a. op het bedrijf Van Poppel.

20. Blz 5: Het afdichten van de vloeren kan met ingang van 2023 in principe gesubsidieerd worden via het Noordelijke "Laaghangend Fruit" initiatief voor stikstofreductie:
Dit is nog onzeker, kan zo niet vermeld worden, alleen onder voorbehoud!

Klopt.

21. Gevraagde subsidie € 190.000 → betreft arrangement 3: inhoudelijke en financiële eindrapportage + controleverklaring nodig.

Akkoord. Die kosten zitten niet in de aanvraag.

In het ambtelijk overleg over de aanvraag is besloten de geraamde de kosten van de controle alsnog in de begroting op te nemen voor een bedrag van € 6.000.

22. Aanpassing looptijd en begroting.

In het ambtelijk overleg over de aanvraag is besloten tot de volgende wijzigingen:

- 1. De looptijd van het project wordt van 22 februari 2023 tot 1 mei 2024*
- 2. De financiële relatie met Fascinating wordt geschrapt uit de begroting*
- 3. de geraamde kosten voor de accountantscontrole van € 6.000 worden aan de begroting toegevoegd.*

Aldus wordt de begroting:

Begroting Friese Drieslag eerste fase 2023/2024

Kosten

projectleiding	70.000
Technische apparatuur en experimentele opstellingen voor de afstortputjes en stalaanpassingen op de veehouderij bedrijven	110.000
Programma Onderzoek en Validering WUR Nico Verdoes	█
Lobby en opstellen deelprogramma's WEN	30.000
Financiële verantwoording en accountantskosten	6.000
totaal kosten	█

Dekking

Gasunie	█
WEN	█
Provincie Fryslân	█
Totaal dekking	█